

Становище

На Проф. д-р Марин Костадинов Роглев, дмн, относно дисертационния труд на Ива Василева Петрова, докторант към катедра „Психология на изкуството, художествено образование и общообразователни дисциплини” от Национална художествена академия-София.

Тема на дисертацията - „Арттерапия при деца аутисти (Визуални и когнитивни проблеми, свързани с особеностите на творчество при деца и възрастни със синдрома на аутизма)”

Дисертацията е за присъждане на образователна и научна степен Доктор. Научен ръководител - Проф. д.изк. Петер Цанев.

Темата на дисертацията се характеризира с несъмнена значимост и актуалност, както в национален, така и от световен мащаб. Аутистичното разстройство се включва в групата на Генерализираните (Первазивните) разстройства на психичното развитие на човека с начало в детска възраст. Те се проявяват с общи, основни симптоми – нарушения в комуникацията и социалното поведение. Първото описание на този синдром е направено от Лео Канер през 1942 г. и той въвежда термина „Ранен детски аутизъм”. През следващите десетилетия се извършват множество проучвания на тези разстройства и те се разглеждат като главно мозъчна патология обуславяща когнитивен дефицит и бихевиорални нарушения. Нарастващата честота на случаите се обяснява не само с някои нови етиологични фактори но и с използването на някои нови диагностични техники и подобряването дейността на социалните служби при откриването, обгрижването и лечението на засегнатите деца.

Трябва да се подчертае, че колкото по – рано се извърши детайлната диагностика и се започнат терапевтичните интервенции,

толкова по – висока е ефективността от тях. Необходимо е те да са насочени и към структуриране на ежедневието на детето, компенсиране на дефицитите и коригиране на поведенческите аномалии.

В нашата страна научните изследвания в тази област са твърде ограничени и несистемни. Ето защо считам, че дисертационният труд на Ива Петрова е актуален и изключително полезен в практическата работа при деца с аутистични разстройства.

Дисертацията е реферирала голям брой научни публикации и монографии, главно от чуждестранни автори. За да навлезе в същността на проблемите тя започва своя труд с информация за развитието на визуалните възприятия в детска възраст, от периода на раждането, до достигане на психична зрялост.

Преди да развие словестна комуникация детето, благодарение на зрителните възприятия, разпознава езика на жестовете и така то осъществява взаимоотношения с околните. При аутистичните деца се наблюдават нарушения във възприятията на дейността на всички сетива, най – отчетливи при визуалните възприятия. Правилно авторката изтъква, че една от често разпространените особености при аутизма е избягването на директен визуален контакт – толкова по – силно изразено, колкото по – тежко е аутистичното разстройство.

Нарушенията в сетивната система и конкретно в зрителният анализатор са по-често функционални, отколкото структурни. При аутизма се срещат хиперметропия, астигматизъм, страбизъм, амблиопия.

Визуално – перцептивните нарушения се проявяват с хипервизия, хиповизия, сензорна агнозия, атаксия, синестезии, промени в акомодацията, визуално – моторна координация и

визуално – пространствена перцепция. Наблюдават се също различно застъпени визуално – перцептивни стилове на възприятие.

Визуалните възприятия имат водеща роля в развитието на когнитивните процеси на човека. От друга страна самите когнитивни процеси влияят върху осмислянето и разбирането на информацията, получена чрез възприятията. Не е случайно, че още древногръцкият философ Платон казва, че „Човек вижда, това което знае.”. При аутистичните деца се наблюдават нарушения във визуалното внимание – в устойчивостта, подвижността и превключваемостта му. Зрителната памет също може да покаже особености при аутистите. При тях сравнително често се проявява преобладаване на нагледно – образната памет, за сметка на абстрактно – логичната. Тя се определя също като фотографска памет. В мисленето на аутистични деца също се установяват нарушения. Не се развива абстрактното мислене и липсват изградени понятия. Визуалните възприятия обуславят водещата роля на визуалните представи, които са база за възникването и на съответните образи при процеса въображение. Тази особеност обяснява странностите в художественото творчество на аутистите.

Втората основна част от дисертационния труд на Ива Петрова е насочена именно към особеностите на това творчество при аутистите. Авторката проследява етапите, през които преминава развитието на изобразителната дейност при тези деца като много сполучливо „илюстрира” тези деца със „случаят Захарий”. Рисуването на човешки образи също се характеризира с особености, според които аутистите могат да се разделят в две групи – една група на изоставащи в развитието и втора група – на деца със свръхнапреднало развитие.

В тази част са представени резултатите от прилагането на зрително - конструктивния тест „дорисуване на човек” тестван върху 14 деца, от тях 7 с аутизъм и 7 без проблеми в психичното развитие, всичките от които на възраст от 3 до 4 години. Прави впечатление фактът, че резултатите не показват фрапантни разлики между двете групи деца. Те всички допълват липсващото и имитират съответна геометрична форма. Учудващо е, че децата с аутизъм показват изключителен усет при спазване на пропорциите и местоположението на липсващият елемент при човешкото лице. Причината може да се търси в съсредоточаването повече в детайлите, отколкото в общата картина. Това позволява на децата аутисти да запомнят по – точно подробностите.

В следващата част дисертантката детайлно описва патологичните елементи и особености в рисунките на аутистите. Това са задраскване на изображения, „цапаници”, смесване на контекста, краткотрайни рисунки, драстична смяна на стила, психотични изображения и др. Авторката прави сполучлива деференция с художественото творчество на хората, болни от шизофрения. Този анализ е от съществено значение, защото както е известно, при част от децата аутисти могат да се разграничат и някои от симптомите на шизофренията. Тук се дискутира и вмъкването на писмени знаци и текст в художественото творчество на аутистите. Правилно се отбелязва, че навлизането на текста в творбите на аутистите не е толкова често явление, както при болните от шизофрения.

При проследяване на сюжетната линия се вижда, че наклонността към конструктивно мислене е особено присъща за много от аутистите. Интересно е също, че когато те рисуват от натура, често представят много правилна перспектива използвайки

точната си визуална памет. Особености се установяват и при анализа на детската гледна точка и прилагането на закона за трансформацията. В някои от рисунките на аутистите се наблюдава композиция, като че гледана от птичи поглед. Обяснението на този феномен се търси в характерната за аутистите силно изразена визуализация.

Интересен несъмнено е и анализът на автори отнасящи се към „савант синдрома” – синдрома на гения. Прием, че термина най – често се свързва с дарбата за рисуване и се дължи на феноменална памет и хипервизуализация на детайлите, без да се изключват и други причини.

В заключителната част на дисертационния труд Ива Петрова обобщава основните характеристики на изобразителното творчество на децата и възрастните с аутистични разстройства. Тя точно и лаконично е формулирала своите приноси.

Считам, че основният и принос, уникален за нашата страна, се състои най – вече в опита за цялостно анализиране на аутистичното творчество.

Арттерапията по същество съдържа презумцията за прилагането на художественото творчество за лечение и развитие на личността при деца с аутизъм, съгласно избраната тема.

Препоръчвам на дисертантката да продължи своята практическа и научно – изследователска дейност с прилагане в широките мащаби на арттерапията. Тя несъмнено притежава необходимите знания и умения да извършва научни проучвания и може да обобщи резултати в следващи научни публикации.

Заключение:

Дисертационният труд на Ива Василева Петрова на „Арттерапия при деца аутисти (Визуални и когнитивни проблеми,

свързани с особеностите на творчество при деца и възрастни със синдрома на аутизма)“ напълно отговаря на всички изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор“. Въз основа на всичко гореказано препоръчвам да бъде присъдена тази степен на Ива Василева Петрова, дисертант към катедра „Психология на изкуството, художествено образование и общообразователни дисциплини“ към Национална художествена академия - София.

Рецензент: Проф.Д-р Марин Костадинов Роглев